

Apropos Norgesartikelen i Kong Christian III's Haandfæstning.

AF

C. O. BØGGILD ANDERSEN

Der har i Norsk Historisk Tidsskrift for 1934 været ført en diskussion mellem professor Halvdan Koht og dr. Johan Schreiner om den rette forstaaelse af de bestemmelser om Norge, som indførtes i art. 3 af Christian III.s haandfæstning af 30. okt. 1536¹. Artikelen lyder, som bekendt:

»Og efterdi at Norges Rige nu saa forringet er baade af magt og formue, og Norges Riges indbyggere ikke alene formue at underholde dennem en herre og konning, og samme rige er dog forbundet at blive hos Danmarks Krone til evig tid, og fleste parten af Norges Riges Raad, besynderligen ærkebiskop Oluf, som nu er det største hoved derudi riget, nu udi en korte tid er tvende gange med meste parten af Norges Riges Raad faldne fra Danmarks Rige imod deres egen forpligtelse, da have vi derfor lovet og tilsagt Danmarks Riges Raad og adel, at dersom Gud Almægtigste det saa forseet haver, at vi samme Norges Rige eller nogle de ledemode, slotte, lande eller syssel, som dertil hører, kunde bekræftige eller bekomme under vort hørsom, da skal det her efter være og blive under Danmarks Krone, ligesom et af de andre lande Jylland, Fyn, Sjælland eller Skaane ere, og her efter ikke være eller hedde intet (1) konningerige for sig, men

¹ H. Koht: Artikelen om Noreg i den danske handfestninga frå 1536 (Foredrag i det norske Vit.skaps-Akademi i Oslo 6. oktober 1933, (Norsk) Hist. Tidsskr. 30. bd., 1934, 1—18; J. Schreiner: Norges-artiklen i Christian III's håndfestning, sst. 185—205, H. Koht: Tilleggsmerknader om sjølvstende-tape for Noreg i 1536, sst. 206—219.

et ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks Krone til evig tid. Dog hvis fejde deraf kan komme, skulle Dan. Riges Raad og indbyggere være pligtige med os troligen at hjælpe udtrage¹«.

De rejste spørgsmaal er: hvad var hovedformaalet med disse bestemmelser, og hvorledes udførtes de i den følgende tid?

Koht lægger hovedvægten paa det danske raads og den danske adels ønske om at faa adgang og fortrinsret til de norske len. Med faa undtagelser havde før Frederik I.s tid alene norske eller i Norge bosatte og i norske slægter indgiftede danske adelsmænd haft len i Norge, og det norske raad hævdede overfor kongerne kraftigt indfødsretten paa dette punkt, med støtte i Kalmarunionsbrevets bestemmelser, saaledes i haandfæstningerne af 1449, 1483 og 1524. Den danske adels stræben har omvendt præget Christiern II.s haandfæstning af 1513, den fandt udtryk i danske lensmænds indtrængen i len efter len under Frederik I., og forgæves søgte ærkebisp Olav Engelbrektsson og den danske adelsmand Vincens Lunge, som var blevet nordmand og norsk raad, at faa de fremmede fjærnet og den norske indfødsret lovfæstnet paa ny. Hvad det danske rigsraad tilsigtede med 1536-artikelen var derfor at hindre, at kravet atter skulde fremsættes af et norsk raad. Et saadant maatte da op-høre at existere, og dette skete ved bestemmelsen om, at Norge fremtidig skulde være et ledemod af Danmarks Rige og intet kongerige for sig. At meningen med artikelen var den nævnte, stadfæstes ved de umiddelbart følgende artikler: (4) »Sammeledes ville vi og skulle elske og fremdrage Dan. Riges Raad og adel og med dennem styre og regere Danmarks Rige og besorge Dan. Riges Raad med Kronens len, saa de ikke skulle have behov at besøge herredage eller anden besværing paa deres egen kost og tæring« og (5) »Sammeledes ville vi og ingen ud-lændiske mænd tage udi Dan. Riges Raad eller forlene med Danmarks Kronens slotte eller len, uden det sker med menige Danmarks Riges Raads raad, vilje, fuldbyrd og samtykke«².

¹ Aarsberetn. fra det kgl. Geheimearkiv II, 83—84.

² Aarsberetn. l. c. 84.

Disse bestemmelser gjaldt jo nemlig ogsaa det fremtidig i Danmarks Rige indlemmede Norge. Og at det var det norske rigsraad, som var i vejen, antydes med rene ord i Norgesartikkelens betoning af, at dette raads flertal to gange var faldet fra 1450-aftalen om en evig forbindelse med Danmark.

Ud fra sin opfattelse af Norgesartikelen vender Koht sig mod den gængse formulering, at det var Reformationen, som gjorde ende paa det norske raad ved at fjerne dets vigtigste medlemmer, bisperne. Det bør i stedet hedde: den danske haandfæstning af 1536 foreskrev, at kongen ikke længere skulde lade Norge have et rigsraad for sig selv, »og difor vart det no einde på det norske riksråde«. Set paa Kohts maade opfyldtes, som han fremhæver, det egentlige indhold af haandfæstningens bestemmelser om Norge. Det norske raad forsvandt af Nordens saga, og de fleste norske len — hovedlenene saa godt som altid — gaves fremtidig til danske adelsmænd.

Det er let at se, at de ord, hvormed Koht vil have det norske raad fulgt til graven, er ensidigt prægede. Selvfølgelig kunde en dansk haandfæstning ikke ophæve Norges Riges Raad, hvis dets stilling ikke i forvejen var undergravet, dels ved den forestaaende kirkeændrings ophævelse af de store prælaturer, dels ved mangelen paa et rigt og mægtigt indfødt aristokrati. Artikelen pegede selv i sin motivering paa det sidste træk ved at fremhæve, hvor forringet Norge var »baade af magt og formue«. Kohts tolkning af artikelen lider ogsaa, som han selv ikke er blind for, af den svaghed, at dens efter hans mening egentlige øjemed: at faa det norske raad ophævet ikke udtrykkes i rene ord. Og naar han henviser til haandfæstningens to følgende paragrafer, hvorefter kongen skulde styre Danmarks Rige med Danmarks Raad og forsyne dets medlemmer med kronens len og ikke optage udlændinge i raadet og give dem len uden raadets samtykke, som stadfæstende hans opfattelse, saa var deres bestemmelser i virkeligheden en gentagelse af, hvad der stod allerede i Frederik I.s haandfæstning af 1523 (Art. 30 og 32)¹. At de skal læses i sammenhæng med den foregaaende artikel følger

¹ l. c. 74.

ingenlunde af, at de er sat strax efter denne; de danske haandfæstninger minder jo ofte om lærebøger i stiløvelse, hvor det kan føre til besynderlige resultater, hvis man forsøger at læse de paa hinanden følgende sætninger ud fra antagelsen af en umiddelbar indre sammenhæng. Ikke desto mindre maa en historisk betragtning give Koht ret i, at Danmarks raad og adel af de af ham anførte grunde havde aarsag til at ønske det norske raad ophævet. Spørgsmaalet er imidlertid, om dette var det eneste øjemed eller hovedøjemedet med artikelen. Schreiner vender sig mod den sidste antagelse.

Med støtte i en instrux, som Christian III.s svoger Hertug Albrecht af Preussen i begyndelsen af 1536 udstedte, og som gengiver den danske konges tilsagn i haandfæstningen derhen, at Norge »zu ewigen zeitten keyn erbreich, sunder nur ein gliedmass unter dem reich Dennemarck genant werden, auch bei demselben sein und bleiben soll«, og Huitfeldts omtale af Norgesartikelen i sin Danmarkshistorie (1595), som konkluderer i, at Norge »nu ikke mere er noget arverige«, men at den, som vælges til Danmark, ogsaa skal være konge af Norge, ser han artikelens hovedformaal deri, at den tog grunden bort under Oldenborgernes paastand om arveret til Norge. Denne paastand, som baade Christiern II. og Frederik I. havde givet udtryk, havde hidtil fundet sine hovedmodstandere i det norske raad, men en ændring var indtraadt, da Christiern II. efter sin ankomst til Norge 1531 fik de norske raader med ærkebiskop Olav i spidsen til at vælge hans søn Hans »til Norges Riges arveherre« og »med arveret for ham og alle Norges følgende konger af hans blod«. Meningen var at udelukke Frederik I. og hans lutheranske søn fra den norske trone, men det danske raad øjnede et farligt fremtidsperspektiv: Titelen »arving til Norge« kunde naar som helst paa ny blive »en trusel mot den union som de danske herremenn høstet så rik fordel av«. Derfor overstregede det i traktaten med Hertugdømmerne dec. 1533 denne titel, og derfor kunde en kejserlig udsending i foraalet 1534 skrive, at hertugen af Holsten havde »usurperet« titelen arving til Norge i den tanke dermed at tvinge de danske »electeurs« til at vælge ham til konge for at bevare

forbindelsen med Norge, mens det danske standpunkt var, at kongeriget Norge kun var »une deppendance« af kongeriget Danmark, og den, som er valgt til konge af Danmark, er faktisk konge af Norge. De norske stænder var vel til stede ved kongevalget, men havde ingen stemme og var tvungne til at tage den af de danske valgte. Af samme aarsag maatte Christiern II. 1546 ved forliget med Christian III. og hans brødre gaa ind paa at betegne begge riger som »fri kaareriger«, ligesom hertugerne Hans og Adolf maatte finde sig i, at den af dem brugte titel »arving til Norge« slettedes ved deres navne i den sluttede forligningsakt.

De af Schreiner fremdragne vidnesbyrd viser utvivlsomt — hvad ogsaa Koht i sin replik erkender — at frygten for den indenfor kongehuset postulerede arveret til Norge spillede en vigtig rolle for det danske raad baade i 1530'erne og senere. Han overser imidlertid, at saalænge et saadant arvekrav blev fremsat af Christiern II. og hans linje, laa det ogsaa i den regerende oldenborgske linjes interesse at slaa en streg over den norske arveret og bygge sin ret til dette rige paa det danske raads valg. Dette var uden tvivl en hovedaarsag til, at kongehusets arveretspaastand, naar undtages de gottorpske hertuger, først atter begyndte at dukke frem hos Christian IV. Schreiner er i virkeligheden i sit syn paa den sidste og inderste aarsag til Norgesartikelen enig med Koht: den fremkaldtes af det danske raads og den danske adels attraa efter de norske len. Forskellen er blot, at Koht ser det norske raad, Schreiner den norske arveret som den hovedfjende, de danske stormænd vilde til livs.

Der er ingen som helst grund til at betvivle, at begge de norske historikere har fremdraget vigtige forudsætninger for 1536-haandfæstningens artikel om Norge. Spørgsmaalet er imidlertid, om de har sagt alt, hvad der kan siges om disse forudsætninger. Som nævnt, faldt Christian III.s og raadets synspunkter m. h. t. arveretten i 1536 temporært sammen, men det kan tillige siges med sikkerhed, at ønskede Danmarks raad det norske raad ophævet, saa havde heller ikke Danmarks konge nogen interesse i at holde det i live. Dets flertal havde fylket sig

om hans fætter og fjende Christiern II, og det kunde ogsaa i fremtiden indtage en mod den yngre oldenborgske linje fjendtlig holdning, ligesom dets existens altid maatte indebære en svækkelse af den danske kongemagt i Norge. Norske historikere har altid opfattet Norgesartikelen som en indrømmelse, kongen gjorde raad og adel, og efter sin form er den jo ogsaa dette. Christian III.s stilling var imidlertid, som bekendt, i okt. 1536 saadan, at han ikke behøvede at lade sig byde alt af de danske stormænd, og i flere henseender tjente, som vist, artikelen ogsaa hans interesser.

Den har desuden endnu en forudsætning, som fortjener at fremdrages. Som den selv fremhæver, var Norge endnu ikke i kongens magt. Det kunde blive nødvendigt at erobre det med vaabenmagt, og hertil behøvede Christian III. hjælp af sine danske raader og Danmarks indbyggere. Raadet tilsagde ham en saadan hjælp, men kunde saa til gengæld med rimelighed rejse det krav, at erobringen kom Danmarks Rige og ikke alene kongen og hans slægt til gode. Det har i denne forbindelse sin interesse at se paa haandfæstningens nærmest foregaaende artikel (art. 2). Den lyder: »Dernæst ville og skulle vi være forpligtig Danmarks Rige at formere, forfordre og fornøje af vor yderste magt og formue, og om Gud Almægtigste det saa haver forseet, at vi ydermere land her efter med Danmarks Riges indbygges hjælp og trøst vinde kunde med rettergang, bekræfte med sværd eller anderledes bekomme, da skulle de høre til Danmarks Rige og være og blive under Danmarks Krone«¹. Dette tilsagn havde vel nok i første linje det strax efter nævnte Norge for øje, men det var udtrykt i almindelighed og var fra et dansk synspunkt ikke upaakrævet overfor den holstenske hertug, som nu blev Danmarks konge. Danmarks konger havde før, støttet paa danske vaaben, ført krige, hvoraf det danske folk havde haft saare liden fordel, og det samme kom desværre til at gælde ogsaa i den følgende tid. Naar raadet nu krævede, at kongernes landvindinger skulde forbindes med Danmarks Rige, var det

¹ l. c. 83.

talsmand ikke blot for et classesyn, men for den danske rigstanke.

1536-haandfæstningens art. 2 gik, løst fra enhver forbindelse med den ikke gentagne Norgesartikel, over i de følgende håndfæstninger til og med den sidste af 1648. Og den forsvandt ikke, da raadet havde ophørt at være bærer af Danmarks Riges suverænitet. Under forfatningsdrøftelserne i 1660 rejstes baade fra adelig og gejstlig-borgerlig side krav om rigets udelelighed og om nyerhvervede landes tilknytning til riget¹, og i den af den enevældige konge udarbejdede forfatningslov for Danmark-Norge, Kongeloven af 14. nov. 1665, hed det, at Danmark og Norge og alle dertil hørende provinser og lande m. m. »saavel som ogsaa alt, hvis Vi nu med sær ejers ret besidde eller herefter enten af Os eller af Vores efterkommere med sværdet vindes eller ved arv og nogen anden lovlig titel og middel forhverves kan, altsammen, intet undtaget, skal uskiftet og udelt være og blive under een Danmarks og Norges Enevoldsarvekonge²«.

Suverænitetens og rigstankens bærer blev efter statsomvæltningen alene kongen. Før statsomvæltningen var det raadet og kongen. Ti det var jo ogsaa kongens sande interesse, at de lande, som laa under hans scepter fra Nordkap til Elben, knyttedes saa nøje sammen indbyrdes som muligt og besad det mindst mulige af stændersk eller anden selvstændighed. Man skal ikke lade sig vildlede af Christian IV.s tale om arveret til Norge og hans bestræbelser for at give dette rige en selvstændigere stilling i forvaltningsmæssig henseende, end det stemte med 1536-haandfæstningen og den danske adels ønsker, eller af Frederik III.s indførelse af førstefødselsret og suverænitet i Slesvig henholdsvis 1650 og 1658 og hans — af Hannibal Sehested inspirerede — forsøg paa at faa den norske arveret anerkendt 1648—50. Alt dette var kun veje til det maal at faa gennemført arvekongedømme og en stærkere kongemagt i hovedriget Danmark, som ingen dansk konge, hvor stramt saa håndfæstningen bandt

¹ Sml. N. D. Riegels: Forsøg til Femte Christians Historie, 1792, 87 (raadets 2. samtykke til arveriget 1660 ¹²/₁₀); K. Fabricius: Kongeloven, 1920, 163 ff.

² Kongeloven og dens Forhistorie, 1886, 52 f.

hans hænder, nogen sinde har ønsket at løsne de andre lande fra. Set fra et dansk rigshistorisk synspunkt er Norges »inkorporation« i 1536 et led i den samme stræben, som affødte det hertugelige Slesvigs inkorporation i 1721 og Frederik VI.s indlemmelse af Holsten i sit monarki (1806) »som en i enhver henseende fuldkomment uadskilt del af samme«.

Koht og Schreiner er ud fra hver sin opfattelse enige om, at Norgesartikelen af 1536 virkelig blev udført. Koht har dog en reservation: »Det einaste som ikkje vart gjennomført, det var lovnaden om at Noreg ikkje lenger skulde få vere eller heite eit kongerike for seg sjølv«. Men her møder han bestemt indsigelse fra Schreiner. Denne søger at vise, at Norge efter 1536 ikke behandlede som et kongerige for sig, men som et ledemod af Danmark. Den særlige norske kongekroning bortfaldt, og naar kongerne og deres ældste sønner efter af Danmarks raad og stænder at være valgt til Danmark og Norge hyldedes i det sidste rige, var det blot et supplement til den hylding, som fandt sted paa de danske landsting. Christian IV.s norske lov af 1604 udtalte, at »hvilken herre og fyrste Danmarks Riges Raad, adel og stænder kaarer til Danmarks Riges konge, den skal og være konge udi Norge«. 1611 skrev det danske rigsraad, at »Norges Riges indbyggere hører som en pertinens under vor nation«; 1638 erklærede Christian IV., at »begge [riger] er ikkun et inkorporeret kongerige«, 1639 talte den norske adel om »disse inkorporerede kongeriger« og erklærede 1648, at »rigerne er inkorporerede«, og 1661 udtalte de norske købstæder, at »dette rige [er] med Danmark inkorporeret«. Den danske adels synspunkt ses af et udkast til haandfæstningen fra 1648, hvorefter Norge skal »blive til evig tid en udsilt provins til og under Danmarks Krone«, og af et andet adeligt haandfæstningsudkast fra samme tid, som fastslaar, at »Norges Rige er og bliver under Danmark som et len under Kronen, som det altid [sic!] været har«, til vidnesbyrd om hvilket baade 1536-artikelen og loven af 1604 anføres. Da endelig 1660 Danmark blev et arverige og et enevældigt rige i kraft af de danske stænders beslutning, til lagde regeringen ogsaa denne beslutning gyldighed for Norge;

de norske stænder samledes i sommeren 1661 i Christiania alene for at »stadfæste og bekræfte« det skete.

Køht har aabenbart ret i sit syn paa udførelsen af Norgesartikelen, hvad det norske raad angaar. Der var efter 1536 intet norsk raad, og dette er uden tvivl det egentlig afgørende ved Norges stilling som stat. Kongerne valgtes af det danske raad med den danske adels og de danske stænders samtykke til begge riger, og Norge styredes under Danmark af Danmarks konge, raad og rigsebedsmænd og de af kongen i hovedlenene satte danske lensmænd. Mere tvivlsomt er det, om Schreiner har ret, naar han hævder, at bestemmelsen om, at Norge skulde være og blive under Danmarks Krone, »lige som et af de andre lande, Jylland, Fyn, Sjælland eller Skaane ere, og herefter ikke være eller hedde intet kongerige for sig, men et ledemod af Danmarks Rige«, helt opfyldtes. For det første vedblev jo baade kongerne og haandfæstningerne at tale om Norge som et kongerige, ikke som en dansk provins. Dernæst blev Norge, modsat de danske landsdele, hverken repræsenteret i det danske rigsraad eller paa de danske valg-, hyldings- og stændermøder. Det blev altsaa alligevel ikke fuldt ud »et ledemod af Danmarks Rige«. Aarsagen til, at ingen norsk adelsmand fandt optagelse i raadet, ligger lige for. Det var hverken i raadets eller kongens interesse at skabe spirer til en ny norsk højadel. At Norges adel, gejstlighed og borgerskab ikke sendte befuldmægtigede til almindanske stænderforsamlinger, skyldtes for adelens vedkommende sikkert til dels samme aarsag, men hertil kom den afgørende kendsgerning, at det ny danske »ledemod« laa saa langt borte fra de andre provinser og baade geografisk, erhvervsmæssigt og socialt frembød saa store forskelle fra disse. Om en virkelig inkorporation var der saaledes ikke tale, og man manglede i Danmark ikke følelsen heraf. Den fandt udtryk, da kansler Christian Thomesen — en af de retsindigste aander, som nogen sinde har beklædt et stort embede i Danmark — ved Frederik III.s norske hyldning (1648) paa kongens vegne gjorde undskyldning for, at de norske stænder ikke var indkaldt til kongevalget i Køben-

havn¹, og denne følelse bidrog uden tvivl til at danne den baggrund, paa hvilken tanken om Norge som arverige trods 1536-artikkelens og landslovens klare ord om dets indlemmelse i det danske valgrige kunde vedblive at fastholdes indenfor kongeslægten. Da Frederik III. ved valgrigsdagen i 1648 gjorde denne paastand meget stærkt gældende og fandt støtte hos understænderne, vovede raadet da heller ikke i haandfæstningen at betone Norges karakter af »ledemod« med den skarphed, som dele af adelen fordrede².

Den samme uklarhed, hvad den egentlige karakter af Norges stilling angaar, træder frem ved statsomvæltningen i 1660. Norge havde ingen repræsentanter paa stændermødet og tog altsaa ingen del i de i København fattede beslutninger. Men Schreiner har næppe ret i, at det tog »ingen som helst aktiv del i forfatningsændringen«. Christianiastændermødet 1661 aflagde ikke blot en arvehylding i lighed med den i København for hele Danmark stedfundne og stadfæstede i en særlig suverænitetssakt den danske arve- og suverænitetsoverdragelse. Stænderne udtalte ogsaa i denne akt, at de for sig og deres efterkommere renoncerede paa alt, hvad der i deres privilegier og i landsloven, recessen og ordinansen stred mod jura majestatis og mod arverettigheden, suveræniteten og den absolute regering, lovede at hævde og værne om den kongehuset ved ed overdragne magt og stillede — i lighed med den af det danske folks repræsentanter underskrevne Enevoldsarveregeringsakt — i kongens egen naadigste vilje, hvorledes regeringen herefter skulde anstilles og arvefølgen ordnes³. En norsk stænderbeslutning ansaa altsaa som nødvendig, for at statsforandringen kunde faa fuld gyldighed for Norge.

Den sidste og dybeste aarsag til, at artikelen af 1536 aldrig blev helt virkeliggjort, var naturligvis, at det var umuligt at gøre det gamle norske kongerige med de vældige territoriale

¹ Meddelelser fra det norske Rigsarchiv I, 1865, 268 f. Sml. Schreiner l. c. 201.

² Sml. Schreiner l. c. 196 f. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, 20, 28.

³ Aarsberetn. II, 143—44.

dimensioner, som kun — til 1645 — ved den smalle hallandske landstrimmel havde landfast forbindelse med Danmark, til en provins af dette rige. Man nødtes til at give Norge institutioner, som danske provinser ellers ikke besad. 1547 fik det en kansler, 1572 en statholder, i 1640'erne udviklede de almennorske stændermøder sig til at blive en vigtig faktor i norsk statsliv, og en særnorsk militærforfatning og finansforvaltning oprettedes. Christian IV. støttede denne udvikling, bl. a. fordi Norge ved sin økonomiske udvikling, først og fremmest sin vældige tømmerexport, fik stigende fiskal betydning for hans monarki, men dens virksomste tilskynder og egentlige bærer var den danske adelsmand Hannibal Sehested, som 1642—51 var Norges statholder. Sehested indsaa, at skulde Norge sættes i stand til at yde et virksomt forsvar mod de svenske udvidelsestendenser og naa den økonomiske blomstring, for hvilken det ejede en række forudsætninger, maatte det regeres ikke som en provins af Danmark, men som et kongerige for sig i union med Danmark. Efter Christian IV.s død søgte han at bryde det danske raads og den danske adels modstand herimod og vinde den ny konge Frederik III. for sig ved at faa arveretten indført i Norge i kraft af en norsk stænderbeslutning, fuldt klar over, at dette maatte medføre ogsaa Danmarks omdannelse til et arveligt kongerige. Det betydningsfuldeste vidnesbyrd herom er det af Schreiner omtalte skrift »En Anonymi Consilium om Arveretten til Norge at maintenere«, der — som det er Osk. Alb. Johnsens fortjeneste at have set — er udkastet af Sehested¹. Det lykkedes raadet at fælde den norske statholder paa hans regnskaber, men i 1660 bragtes den anonymes taktik til anvendelse paa stændermødet i København. Sehested skabte derpaa grundlaget for den forvaltning, som blev Danmark-Norges under resten af deres forning. I forfatningsmæssig henseende stilledes de to riger ganske ens i forhold til den enevældige konge. Om stændersk medvirkning i lovgivning og styrelse blev der intet af stederne tale — i øvrigt sikkert mod Sehesteds ønsker. Norge blev vel i højere

² O. A. Johnsen: Hannibal Sehesteds statholderskab, 1909, 121. Schreiner l. c. 198—99.

grad administreret fra Danmark og af danske og tyske embedsmænd og med mindre hensyntagen til særnorske økonomiske og handelspolitiske interesser, end det stemte med de linjer, som Sehested havde søgt gennemført i sin statholdertid. Men alligevel blev hans statholderskab og den statsomvæltning i 1660, hvori han var sjælen, støttet af det norske erhvervslivs expansion, som til vigtig forudsætning havde en omfattende indvandring af danske borgere, udgangspunktet for det ny Norge, som efterhaanden voxede frem.

Professor Koht ser »sjølvve hovudspørsmåle i tilhøve mellom Noreg og Danmark«, hovedbaggrunden for Norgesartikelen af 1536, i den danske adels stræben efter at vinde len og land i naboriget. Og han betoner, at det ikke var Danmarks konge, som skulde rejse den norske suverænitet til nyt liv. »Det måtte det norske folke gjere sjølv. Det kunde gjere det for di nye folkeklasser hadde vakse fram til makt i lande«. — Norske historikere er tilbøjelige til for meget at overse, at den virksomste personlige kraft i det 17. aarhundredes økonomiske og politiske udvikling i Norge, og den, som lagde øxen til roden af det danske raads styre af nordriget som en dansk provins, var en af de danske lens- og godserobrende adelsmænd, og at de mest betydende og mest initiativrige mænd indenfor de ny folkeklasser, som voxede frem i Norge, for en stor del var danske. Det var et førerløst, splittet og fattigt land, ude af stand til selvstændig statslig existens, som 1536 lagdes ind under dansk formynderskab. Det Norge, som 1814 af fremmede magter løses fra Danmark og derpaa formaaede at hævde sin ret til indre selvstyre overfor Sverige, havde vundet sin økonomiske og kulturelle fremgang og fasthed og orden i sin styrelse og samfundsbygning under og for en stor del takket være dette formynderskab.